

A MEGFESTETT ÁLOM (VAGY DON FANTASTICO)

■ Születésének centenáriumára elkészült az első összefoglaló mű a Gyergyószentmiklósról indult, Nagyszebenben iskoláit elkezdő, majd Kolozsvárt a kitaszítottság szenvedésein át nem akármilyen festőművésszé érő Incze Ferenc pályájáról (Incze Ferenc. 1910–1988. Korunk – Komp-Press Kiadó; Galeria Quadro. Kolozsvár, 2010.). A szerző, Székely Sebestyén György legfőbb érdeme, hogy monográfia igényű könyvének bemutatóját sikerült összehangolnia a (kolozsvári) Quadro Galériában egy reprezentatív, a bizonytalan kezdetekre is visszanyúló Incze-tárlattal, amely – a jó hangulatú belvárosi emeleti kiállítóhelyiségben – ismételten rádöbbsentette a látogatókat: a közelmúltban élt közöttünk egy olyan alkotó, aki kis szerencsével, kevésbé kegyetlen korban és kevésbé értetlen-irigy kortársak közt akár nemzetközi karriert futhatott volna be. Hogy az 1973-as váratlan párizsi elismerés, a Függetlenek szalonjában elnyert ezüstérem, a beválasztás örökös tagként (Gáll Ferencnek köszönhetően) a Francia Festők Társaságába egyszeri alkalom volt-e, amely végleg tovatűnt, vagy hogy lesz-e még, post mortem, európai híre Incze Ferenc festészetének – ezt ne próbáljuk most eldönteni, megjósolni. Itt van viszont, kézügyben, egy meglehetősen teljesen megőrzött életmű, számtalan művészetpolitikai, művészettörténeti-esztétikai tanulsággal, egyelőre ezt lehet, ezt kell kamatoztatni.

Fiatal, még mindig pályakezdőnek mondható művészettörténészünk, Székely Sebestyén György – Kusztoz Andre ugyancsak gazdag grafikai művének érdemi felpártolása után – jó érzéssel választotta kutatása tárgyául Incze Ferenc életművét. Noha nyilvánvalóan nem volt ideje-kifutása felismeréseinek (stilárisan is) kellő kimunkálására, könyve legújabb kori erdélyi magyar művészeti irodalmunknak feltétlen nyeresége. A szétszórtan található adatok összegyűjtése, a művészi pálya korba állítása mellett Székely Sebőnek szerencséje volt a kiadvány színvonalát jelentősen emelő két tényezővel: nemrég elhunyt fotósunk, Kabán József zseniális ráérzésű, Incze Ferenc arcát-alakját lényegileg megragadó fényképsorozatával és a szöveget, a fekete-fehér s a színes képeket művészeti kiadóhoz méltó módon megjelenítő Idea kiadóval. (Így aztán a Korunk – Komp-Press Kiadónak sem kell szégyenkeznie a betársulásért, annál is kevésbé, hogy mind az Incze-festmények, mind Kabán említett sorozata bemutatásával a Korunk Galériában a maga idejében vállalt, gondolom, nem is kis szerepet.)

És most arról, amiről szerettem volna átütőbb szövegezésben, kevésbé fragmentálisan olvasni az első Incze Ferenc-könyvben. A hosszan elhúzódó álmodozás és a festői álom viszonyáról. Egy álmokat megőrlő diktatúráról és az álmok győzelméről. A kolozsvári Don Fantasticóról (1981-ben festett ilyen címmel képet Incze), aki nyilván nem volt olyan „fantasztikus” és olyan sokszínű, mint „őrült spanyol” kortársa, a Párizsban világhírűvé lett Salvador Dali; de hát a Sors sem volt kegyes hozzá, sem életében, sem halálában, hogy például Amerikában rendezzenek be neki óriás-múzeumot, a Mexikói öböl partján. Don Fantasticónak, a miénknek a kompozícióin nem igazán a történelem, az emberiségálmok a felismerhetők, megfejtenedők, hanem például a gyermekkori környezet, Nagyszeben házainak-tereinek továbbélése, a majd mindenütt ott kísértő nők s a kiszolgáltatott, a gyakran rémült férfi: a festő maga. A koronát tartó kéz, még inkább a saját levágott fej. Álom és rém-álom. Hogy a megszerzett dicsőséggel mi lesz.

Incze Ferenc az a festőnk, akinek naturalista-realista festményei (kivéve az önarcképeket) többnyire érdektelenek. Nem azért, mert ilyet nálunk mások is tudtak (jobbkat, mint Incze Ferenc), hanem mert ő akkoriban még nem találta meg önmagát. Művésztszáraival

való kapcsolata külön elemzést igényelne. Például barátsága Fülöp Antal Andorral, akinek festői álmai éterien szép nőarcképekben és átlényegülő virágkompozíciókban fejeződtek ki. Mindnyájunk, a kortársak Andorkája mégis becsülni, lehetőségei szerint pártfogolni tudta Incze Ferencet. Csupa rejtély ebben a művészvilágban. Csak az nem rejtély már – és visszamenőleg sem megbocsátható –, amit átlagtehetségek, feledhető művészek, karrierlovagok és a rendszer kiszolgálói tettek egy Fülöp Antal Andorral, egy Incze Ferencel.

Kántor Lajos

HAZÁM. HAZÁM.

A Babonák napján, Csütörtökön írom ezt a rövid köszöntőt. Írom a felleg-fehér őszben. Mint akkor, 1956-ban, egy másik Magyarországon. Azt olvastam, nem is olyan régen, hogy József Attila remekműve, a *Hazám* című szonett-láncolat pontatlan, túlzó, esendően vádló, hiszen a versmegírás idején ez az ország, a haza 1937-ben jobb, kiegyensúlyozottabb, boldogítóbb volt, mint amilyennek a költő megfogalmazta. Muris, mondtuk gyerekkorunkban. Muris, mondom én most! A hetyke visszavágás a múlt század lángelméjének szenvedéses és szenvedélyes vers-sikolyára. A lángelmét nem kell megvédeni. A lángelme betölti önmagával a világegyetemet. Szava, akár a Mindenség fénygyűjtemény-párája: vigaszunk, bizalmunk, életünk és temetőnk. Ne azt vádolja az utókor, amit nem lehet, de az értelemmel és értelemért ragyogó zseni szigorú és szenvedélyes, boldogságvágygal a megmaradásra áhító zó teremtő, a telt tökéletességre lobogó és a zsúfolt életből mindig inni akaró szomorú költőt szeresse szegény utókor. A XXI. század. Mert a költő mindig szeretetre vágyik. Szeretetre és szerelemre. Hogy a dolgok, a világ, a természet, a társadalom, a lét-anyag ne szúrja, mint a kés, ne üsse, mint a kő, ne szakadjon szívére, mint egy elhagyott öreg, ecetfás temető kövestől, márványostól elrohadt kriptája, mint a tűzvihar lángesője. Hogy lehessen boldog és ne árva. Hogy a lét magáévá és magába fogadja, mint a szerelmes, forró asszonyöl, hogy a létezés asszonyemlői közé dughassa szenvedéses, szikrázó gyopár-csönd arcát, míg a nő a karcsú fiúnyakat puha tenyérrel simogatja. Mint egy tulipánszárat, mielőtt a vízzel telt virágvázába teszik. Ó, te Drága Szentem! Ó, te Árvácska-koszorú a Szenvedés-Koponyán! Ó, te Tejút ködből gyúrt Véges Végtelenség! József Attila! Szavad, mint a vér, szavad, mint az újszülött mohó szép szívverése. Szavad, mint az úr virágoskertje. Szavad, mint a lélekharang, ha új halott van a faluban. Úgy nőttél a Teljesség Burkában, mint magzattal-áldott fiatal asszony méhburkában az ultrahangképen látható zigóta, már látni a mozgó filmen, ahogy a magzathólyagban gyűrődik, forgolódik, már homloka van, már arca van, már lábcskái vannak, már kezecskéi vannak, már nemiszerve van, már hüvelykujját szopja, már szemei látzanak, mint a lepkének, már ütemesen ver szívecskéje, mint a csillag-lüktetés. Már van, hogy azt mondhassuk: megszületett! Tartsd meg szíveden halhatatlan fiadat, Hazám.

(Elhangzott a Hazám-díj átadásán, 2010. november 13-án, a Magyar Tudományos Akadémián. A 2010-es díjazottak között Kántor Lajos, a Korunk Baráti Társaság elnöke is szerepelt.)

Juhász Ferenc